

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Disputatio VI. De Conscientia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

Quod si quis objiciat, hoc ens diminutum, in quo physicam pramotionem constituit [S. Doctor, non plus habere realitatis, quam qualitates illae intentionales, quibus comparatur, quae olim dicebantur ab objectis per medium diffundi, & quae nunc, ut planè inutiles & improbables, communiter exploduntur; Respondebo liberum esse Modistis, constituere physicam pramotionem in entitate modali, qualis est actio realiter distincta, quam admittunt: Antimodistas verò posse illam constituere in puro statu causae creatae, ita ut creaturam esse à Deo moram, non plus dicat supra entitatem creaturæ, quam corpus moveri vel esse in quiete, dicat supra entitatem corporis. Motus autem vel quies supra entitatem corporis non dicit, nisi purum statum secundum veriorum sententiam.

RESPONSIO II.

Entis illius incompleti, quo Deus, juxta S. Thomam, physicè pramovet causas necessarias ad agendum, effectus est, complere antecedentem ad unum determinationem, & agendi necessitatem, quam habent causae necessariae.

Prob. Nam, ut docet S. Thomas, Deus physicè pramovet causas necessarias secundum modum & conditionem earum. Atqui eatenus intelligitur, illas pramovere secundum modum & conditionem earum; quatenus intelligitur complere antecedentem ad unum determinationem & agendi necessitatem, quam habent. Præterea, Deus causas necessarias physicè pramovet per illud ens, quo præcisè posito, causae necessariae agunt, & ita agunt, ut non possint non agere; quo præcisè sublato, causae necessariae nec agunt, nec agere possunt. Atqui tale est illud ens, cujus effectus est, complere antecedentem ad unum determinationem & agendi necessitatem, quam habent causae necessariae. Ergo Deus re ipsa pramovet causas necessarias per ens, cujus effectus est, antecedentem ad unum determinationem & agendi necessitatem, quam habent, complere. Ergo, quod idem est, entis illius incompleti, &c.

RESPONSIO III.

Entis illius incompleti, quo Deus, juxta S. Thomam, physicè pramovet causas liberas ad agendum, effectus est, complere activam indifferentiam, quam habent ad opposita.

Prob. Nam Deus, juxta S. Thomam, physicè pramovet ad agendum causas liberas secundum modum & conditionem earum. Atqui non aliter intelligi potest illas ad agendum pramovere secundum modum & conditionem earum, nisi præcisè complendo, & veluti ad opus accingendo activam indifferentiam, quam habent ad opposita, ita ut posito hoc complemento, possint pro arbitrio hoc agere vel non agere, hoc vel illud agere, & sublato, non possint; eo quod omnis virtus creata, ad hoc ut se in actum exerat, essentialiter exigit à primo ente intrinsecè compleri, vel, si vis, confortari & corroborari; quo proinde complemento intrinsecò destituta, manet iners, & ad agendum essentialiter insufficient. Ergo Deus re ipsa pramovet ad agendum causas liberas, præcisè complendo activam indifferentiam, quam habent ad opposita. Ergo entis illius incompleti, &c.

Ex dictis collige, 1. Pramotionem physicam in causis necessariis, ex natura sua connexam esse cum actione, ad quam pramoveantur: non enim posset aliter complere antecedentem ad unum determinationem & agendi necessitatem, quam habent. 2. Physicam pramotionem in causis liberis non sic connexam esse cum aliquo actu, ut ea posita, non possit non esse actus ille: alioquin activam voluntatis indifferentiam non compleret, sed potius corrumpere, voluntatem ad alteram partem contradictionis obligando. 3. Non solum determinationem passivam voluntatis, quæ facultas est electiva, sed etiam activam esse à Deo tanquam à causa prima, quatenus volun-

tas non se ipsa exerit in actum, nisi sub Deo in ipsa operante, & operando vim ejus electivam complente natura prius, quam eligat & agat. 4. Voluntatem tamen, quæ facultas est electiva, non prædeterminari à Deo, quia Deus illam pramovendo, præcisè complet activam ejus indifferentiam: unde quod voluntas in hunc actum exeat potius quam in illum, ab ipsa est, non ab alio, à quo sit prædeterminata. 5. Denique malitiam formalem actus mali reducendam esse in voluntatem, ex propria determinatione deficientem à regula sua; non in Deum, qui complendo activam indifferentiam voluntatis, fungitur officio motoris universalis, nec ad unam potius quam ad alteram contradictionis partem obligat voluntatem, sed totam actus determinationem relinquit in ejus arbitrio.

DISPUTATIO VI.

De Conscientia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quod duplex conscientia.

R Esp. Conscientia, ut hic sumitur, est actus, quo intellectus judicat aliquid hic & nunc licitum esse vel illicitum, seu præceptum vel prohibitum, faciendum vel non faciendum. Hoc autem judicium dicitur, 1. practicum, quia versatur circa actionem in individuo, hoc est, cum omnibus suis circumstantiis consideratam, eamque immediatè dirigit. 2. Practicè practicum, hoc est, omninò practicum, ut distinguatur ab alio judicio, quod circa actionem humanam versatur magis generaliter, præcindendo scilicet à circumstantiis. Talis est actus, quo intellectus judicat parentes esse colendos, & qui solet appellari judicium speculative, seu speculative practicum; quia cum non sit de actione hic & nunc facienda, non est proxima actionis regula. Conscientia differt etiam à synderesi; hæc enim versatur circa prima morum principia, quæ conscientia applicat, dictando hoc hic & nunc faciendum vel non faciendum esse.

Conscientia dividitur, 1. in veram, & erroneam. Vera est ea, quæ dicitur hic & nunc licitum vel illicitum esse, quod revera tale est; erronea verò, quæ dicitur licitum esse vel illicitum, quod revera non est tale. Hæc subdividitur in vincibilem & invincibilem; vincibilis in affectatam & non affectatam; non affectata in supinam & non supinam; prout ignorantia, quam importat, est vincibilis vel invincibilis, affectata vel non affectata, supina seu crassa, vel non supina.

Dividitur 2. in scrupulosam, & laxam. Scrupulosa est actus, quo intellectus, ob levem aliquam rationem, & parvi aut nullius momenti, judicat aliquid hic & nunc esse præceptum vel prohibitum. Laxa è contra est ea, quæ intellectus, ob leves similiter rationes, judicat aliquid hic & nunc licitum esse, vel etiam honestum. Laxa etiam dicitur, cum homo de gravioribus tantum mortalibus virandis sollicitus est; sicut pharisaica dicitur, cum homo magna parvi & parva magni facit.

Dividitur 3. in conscientiam certam, & incertam. Conscientia certa est actus, quo intellectus firmiter judicat aliquid hic & nunc esse licitum vel illicitum: incerta verò, actus, quo intellectus positivè quidem, sed non sine oppositi formidine, judicat aliquid licitum vel illicitum esse.

Dividitur 4. in perplexam & dubiam. Perplexam est, cum quis utrumque oppositorum, quorum alterum necesse est esse, judicat esse illicitum, & peccatum, ut si quis v. gr. die festo judicet se contra charitatem peccaturum, si deferat agrum ad audiendum sacrum; vel peccaturum contra religionem, si non audiat sacram

erum ad assistendum agro. Talis autem tenetur adhibere moralem diligentiam ad deponendam perplexitatem conscientiae. Quod si, etiam adhibita morali diligentia, perseveret illa perplexitas, tenebitur ad faciendum id, quod iudicabit minus esse malum, & faciendo non peccabit: non enim peccat, qui facit, quod in se est, ad vitandum peccatum; & homo faciendo, in casu proposito, id quod iudicat minus esse malum, nequidem interpretativè velle malitiam illius censei potest in estimatione prudenti.

Conscientia dubia, vel potius dubium, est suspensio intellectus, non valentis pro alterutra parte contradictionis se determinare: unde quasi medius haeret inter bonitatem & malitiam actionis, neutram positivè iudicando. Dubium autem subdividitur in negativum & positivum, in speculativum & practicum, & in dubium juris & facti. Dubium negativum est, cum suspensio intellectus oritur ex eo, quod pro neutra parte rationes appareant: positivum verò, cum intellectus suspensio oritur ex eo, quod appareant aequalia pro utraque parte momenta, quibus aequaliter in utramque partem trahitur intellectus, unde inter utramque haeret velut in aequilibrio. Dubium speculativum dicitur, quod vel non versatur directè circa actionem humanam, ut cum dubito an hæc res sit mea; aut solim versatur circa actionem humanam generaliter, abstrahendo à circumstantiis particularibus, ut si dubito utrum liceat mihi vendere rem, de qua dubito utrum sit mea: quod dubium non est practicum, nisi secundum quid, & solet vocari speculativè practicum. Dubium verò practicum, simpliciter scilicet, seu practice practicum, est illud quod versatur circa bonitatem & malitiam actionis hic & nunc exercendæ, spectatis omnibus circumstantiis particularibus. Dubium juris est illud quod versatur circa ius aliquod, ut cum dubito, utrum hæc actio mihi licita sit, an illicita. Dubium verò facti est illud quod versatur circa aliquod factum, ut cum dubito, utrum hoc fecerim, an non.

Dividitur 5. conscientia in probabilem & improbabilem. Probabilis est actus, quo intellectus prudenter, quamvis non sine aliqua formidine oppositi, iudicat actionem hic & nunc exercendam, esse licitam, vel illicitam. Ita autem iudicat intellectus, quia rationes iudicandi ex una parte non sunt planè convincentes, & ex altera tales sunt, ut possint ad positivum assensum movere virum prudentem. Conscientia improbabilis est actus, quo intellectus imprudenter iudicat de bonitate vel malitia actionis hic & nunc exercendæ; quia scilicet iudicium ejus non nititur, nisi momentis, quæ hic & nunc virum prudentem ad assensum movere non possunt. Ex his obiter adverte, opinionem verè probabilem relatè ad cognoscentem, esse eam omnem & solam, quæ cognoscentem movere potest ad assensum prudentem: improbabilem verò relatè ad cognoscentem, esse eam omnem, quæ cognoscentem non nisi ad imprudentem assensum movere potest.

Porro non est cur hic immoremur circa conscientiam rectam seu veram, cum per se clarum sit, peccare non posse, qui eam sequitur; & è contra eum omnem peccare, qui contra illam operatur. Et verò quicumque sequitur illam, agit conformiter ad legem & rectam rationem: quicumque verò contra illam operatur, operatur contra legem, & rationis rectæ dictamen. Circa conscientiam perplexam, paucis, quæ jam dicta sunt, unum hic addendum superest, nempe quod si perplexus, post adhibitam moralem diligentiam ad tollendam perplexitatem, adhuc iudicat utramque partem contradictionis aequalem habere malitiam, potest absque peccato, quam voluerit amplecti: tunc enim non habet sufficientem libertatem ad peccandum imputabiliter. Circa conscientiam scrupulosam, hic ad propositum nostrum sufficit, quod scrupulosus illam contemnere & contra illam agere possit & debeat, si modò aliundè, quod potest, præsertim si juvetur, habeat moralem certitudinem de bonitate actionis hic & nunc faciendæ. De conscien-

tia probabili, Disputatione sequenti accuratè agemus. Superest igitur ut hic de conscientia erronea & dubia, quanta fieri poterit brevitate, disseramus. Pro quo sit

ARTICULUS II.

Utrum conscientia erronea sit morum regula.

RESPONSIO I.

Peccat, qui operatur contra conscientiam erroneam, qua intellectus iudicat operationem hic & nunc esse præceptam vel prohibitam, sive invincibiliter, sive etiam vincibiliter erronea sit conscientia.

Probatur 1. Ex Apostolo Roman. cap. 14. ubi sic ait: Qui autem discernit, supple, inter cibos, quia scilicet iudicat alios præ aliis illicitos esse, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide; omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. Itaque ex Apostolo, ut interpretantur Patres, qui iudicat aliquos cibos præ aliis esse illicitos, & tamen illos manducat, peccat; quia, licet cibi lege Moisaica prohibiti, post institutam legem gratiæ, non sint amplius vetiti, ac proinde nec immundi; tamen manducat sine dictamine conscientiæ, seu persuasione, quod hæc comestio sibi licita sit; imò manducat cum persuasione, quod comestio sit sibi illicita. Illud autem omne peccatum est, quod non est ex fide, hoc est, quod non sit ex prudenti persuasione, quod licitum sit. Propter hanc auctoritatem Apostoli, & communem Patrum interpretationem, aliqui Doctores catholici oppositam sententiam censent esse hæreticam.

Probatur 2. ratione. Quia qui exercet actionem aliquam de se bonam, vel saltem indifferentem, putans illam esse malam, in estimatione prudenti censetur perinde velle malitiam, ac si actio esset re ipsa de se mala: cum nolit ab illa abstinere, quamvis ei proponatur ut mala. Ergo peccat: nam ad peccatum sufficit ut operans velit interpretativè malitiam; malum enim ex quolibet defectu.

Dices. Actio operantis contra conscientiam erroneam conformis est legi æternæ, dictanti illam esse licitam. Ergo non potest esse peccatum. *Resp.* nego consequens. Nam 1. lex æterna non est immediata, sed mediata tantum regula actionum humanarum; unde illas non honestat, nisi mediante conscientia recta, qua applicatur ad illas, & quæ abest in casu proposito. 2. Lex æterna sic dictat actionem illam de se licitam esse, ut simul dicat, re ipsa esse illicitam & malam, quia non fit cum persuasione, quod sit licita. Unde actio illa difformis est legi æternæ. Immo negari potest ant. Nam lex æterna dictat quidem talem actionem, secundum se consideratam, licitam esse & bonam: at consideratam, ut est operantis contra conscientiam erroneam, dictat illicitam esse & malam.

Dices iterum. Dici non potest, in qua specie sit peccatum operantis contra conscientiam erroneam. *Resp.* neg. Nam v. gr. si operetur contra conscientiam erroneam, dictantem aliquid hic & nunc præceptum vel prohibitum esse ex motivo religionis, peccabit peccato sacrilegii contra religionem. Item si operetur contra conscientiam erroneam, dictantem hic & nunc furandum esse ad sublevandam miseriam pauperis, peccabit contra charitatem proximi, & sic de cæteris. Ratio autem est, quia malitiam religioni oppositam in primo casu, & in secundo malitiam oppositam charitati proximi interpretativè vult.

RESPONSIO II.

Peccat etiam, qui operatur secundum conscientiam vincibiliter erroneam, qua intellectus iudicat aliquid hic & nunc licitum esse, quod re vera illicitum est, & prohibitum. At non peccat, si operetur secundum conscientiam invincibiliter erroneam, similiter dictantem

an aliquid hic & nunc licitum esse, quod non est licitum, sed illicitum & prohibitum.

Prob. 1. pars. Nam 1. actio est mala materialiter. 2. Hæc malitia materialis imputabilis est operanti: error enim vincibilis, sicut & vincibilis ignorantia, quam importat, excusare non potest operantem ex eo. Præterea, actio operantis in casu proposito habet omnia requisita ad peccatum formale. Nam 1. est voluntaria in se voluntate facti; cum sit saltem secundum substantiam ab operante cognita. 2. Non est quidem voluntaria in se voluntate peccati, quia non est ab operante cognita secundum circumstantiam malitiæ; at, quod sufficit, voluntaria est voluntate peccati in causa, nempe in conscientia vincibiliter erronea, vel, si vis, in ignorantia vincibilis & culpabili, ex qua operans hic & nunc operatur. *Obiter observa,* nos hic per conscientiam vincibiliter erroneam, sicut & per ignorantiam vincibilem, intelligere eam quæ non solum potest, sed etiam debet deponi; vel, quod idem est, intelligere eam, quæ versatur circa ea, quæ operans non solum potest, sed etiam tenetur scire. 2. *Pars probatur.* Quia conscientia invincibiliter erronea, sicut & ignorantia invincibilis, quam importat, excusat operantem ex ea.

Dices. Si operans secundum conscientiam vincibiliter erroneam, dictanti aliquid hic & nunc licitum esse, quod illicitum est & prohibitum, peccat, cum etiam, ut probatum est, peccet operando contra illam, constituitur in necessitate peccandi: non enim potest non alterutrum facere, hoc est, vel secundum, vel contra illam operari. Absurdum conf. Ergo, &c. *Resp. neg. seq. maj.* Nam potest, morali diligentia adhibita, conscientiam illam deponere, & deponendo non peccare. Quod si, perseverante conscientia illa, non potest non peccare, ipse sibi imputare debet; & hæc peccandi necessitas non est nisi consequens & voluntaria necessitas, quæ proinde non debet, nec potest illum excusare.

At inquit. Quid si operandi necessitas ita urgeat, ut operans non possit adhibere sufficientem diligentiam ad deponendam conscientiam erroneam? *Res.* si tunc, quam potest, diligentiam adhibeat, & de præterita negligentia doleat, non peccaturum, sese conformando conscientiæ erroneæ; quia tunc actionis malitia desinet esse illi voluntaria. Secus, peccabit, etiam operando secundum conscientiam erroneam; quia tunc malitia actionis erit illi voluntaria in causa, sicut & peccandi necessitas, in qua tunc versabitur.

RESPONSIO III.

Conscientia vincibiliter erronea, dictans aliquid hic & nunc præceptum esse, vel prohibitum, non obligat.

Prob. Nam 1. conscientia illa non obligat, quam tenetur homo deponere, & deponendo, ut ita loquar, abjicere. Atqui homo tenetur deponere conscientiam vincibiliter erroneam. Ergo, &c. 2. Conscientia illa non obligat, cui non tenetur homo se conformare. Atqui homo non tenetur se conformare conscientiæ vincibiliter erroneæ. Ergo, &c. *Prob. bat. min.* Nam si homo teneretur se conformare conscientiæ vincibiliter erroneæ, se conformando non peccaret: nemo enim peccare potest, faciendo id, ad quod tenetur. Conf. est contra 2. *Resp.* Ergo, &c.

Dices. Si conscientia vincibiliter erronea, dictans aliquid hic & nunc præceptum vel prohibitum esse, non obligat, quare operans contra illam, peccat? *Resp.* Illum peccare; quia, ut jam dictum est, agit sine persuasione, quod operatio sua sit licita; & quia saltem interpretativè vult malitiam, quam apprehendit in operatione sua.

At inquit. Ad quid ergo tenetur, qui habet conscientiam illam, si non tenetur illi se conformare? *R.* Tenetur illam deponere, & non peccare.

RESPONSIO IV.

Imò nequidem obligat, propriè loquendo, con-

Simonet Theol. Tom. I.

scientia invincibiliter erronea, dictans aliquid præceptum esse vel prohibitum.

Prob. Nam conscientia eatenus obligat, quatenus est debita primorum principiorum applicatio, vel intimatio legis re ipsa existentis: non enim aliunde habere potest vim obligandi propriè. Atqui talis non est conscientia etiam invincibiliter erronea, ut per se pater. Ergo, &c.

Dices. Operans tenetur se conformare conscientiæ invincibiliter erroneæ, dictanti aliquid præceptum vel prohibitum esse. *Resp.* Teneri, non quia conscientia illa propriè obligat, sed quia tenetur in omni operatione vitare peccatum. Operando autem secundum conscientiam invincibiliter erroneam, non peccat, & peccaret operando contra illam. Breviter. Operans tenetur se conformare conscientiæ invincibiliter erroneæ, quia non potest aliter peccatum vitare: nam neque illam deponere, neque ex fide contra illam operari potest.

RESPONSIO V.

Conscientia, siue vincibiliter siue etiam invincibiliter erronea, non est morum regula.

Prob. 1. De conscientia vincibiliter erronea. Nam repugnat hominem teneri ad deponendam & abjiciendam morum regulam. Atqui homo tenetur ad deponendam & abjiciendam conscientiam vincibiliter erroneam. Ergo, &c. *Prob. 2.* De conscientia invincibiliter erronea. Nam regula morum, dictans aliquid esse præceptum vel prohibitum, obligat. Atqui conscientia invincibiliter erronea, dictans aliquid esse præceptum vel prohibitum, non obligat, ut probatum est. Ergo, &c. Ratio est, quia illa tantum conscientia propriè dici potest regula morum, quæ est recta & debita primorum principiorum moralium, & legis siue naturalis siue positivæ applicatio. Atqui talis est sola & omnis conscientia vera. Ergo, &c.

Dices. Qui operatur secundum conscientiam invincibiliter erroneam, laudabiliter agit, nonnisi quia se conformando conscientiæ invincibiliter erroneæ, conformat se regulæ morum. Ergo conscientia invincibiliter erronea est morum regula. *Resp. neg. min.* Itaque laudabiliter agit, quia in operatione sua, quantum est in se, sectatur id quod rectum & honestum est, conformando se conscientiæ invincibiliter erroneæ, dictanti aliquid præceptum vel prohibitum esse.

Nota. Ex eo præcisè, quod se conformat conscientiæ invincibiliter erroneæ, solum vituperabilis non est, quia error invincibilis excusat, neque laudabilis est propter operationem conscientiæ invincibiliter erroneæ conformem, quia talis operatio non est laude digna; non enim est bona moraliter & honesta, cum sit materialiter mala, & bonum sit ex integra causa, malum verò ex defectu quolibet. Superest igitur, ut, qui se conformat conscientiæ invincibiliter erroneæ, laudabilis sit, propriè loquendo, propter solum affectum non peccandi, & quod rectum atque honestum est, in operatione sectandi, quantum est in se; qui affectus bonus est moraliter & honestus, ac proinde & laude dignus.

ARTICULUS III.

Utrum in dubio tutior pars sit sequenda.

RESPONSIO I.

IN dubio practico semper tutior pars sequenda est, ita ut semper peccet, qui in tali dubio amplectitur partem minus tutam.

Prob. Qui in dubio practico sequitur partem non tutiorem, sed minus tutam, facit aut omittit aliquid, de quo dubitat, utrum possit licitè illud hic & nunc facere aut omittere. Sed qui facit aut omittit aliquid, de quo dubitat, utrum licitè possit illud hic & nunc facere aut omittere, peccat. Ergo, &c. *Prob. min.* Nam qui facit, aut omittit aliquid, de quo dubitat, utrum licitè possit illud hic & nunc facere aut omittere,

Bb facit

facit aut omittit illud sine persuasione, quod hic & nunc licitè fiat aut omittatur. Atqui quod sit aut omittatur sine persuasione, quod hic & nunc licitè fiat aut omittatur, peccatum est: nam, ut ait Apostolus ad Rom. cap. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Ergo, &c.

Confirm. Qui facit aut omittit aliquid, de quo dubitat, utrum hic & nunc licitè fiat aut omittatur, quantum in se est, exponit se morali periculo peccandi, sed qui exponit se morali periculo peccandi, peccat: peccat enim, qui interpretativè vult malitiam peccati; & vult interpretativè malitiam peccati, qui illam non vitat, quantum moraliter potest; nec illam vitat, quantum moraliter potest, qui, quantum in se est, exponit se morali periculo peccandi, faciendo aut omittendo aliquid. Ergo qui facit aut omittit aliquid, de quo dubitat, utrum hic & nunc licitè fiat aut omittatur, peccat, & consequenter peccat, qui in dubio practico non tutiorem partem, sed minus tutam amplectitur.

RESPONSIO II.

Tutior pars eligenda est in dubio speculativo, saltem quando vinci potest: ita ut semper peccet, qui partem minus tutam eligit in dubio speculativo vincibili.

Prob. Peccat, qui partem minus tutam eligit sine prudenti persuasione, quod illam licitè eligat, sed qui in dubio speculativo vincibili partem minus tutam eligit, eligit illam sine prudenti persuasione quod illam licitè eligat. Ergo peccat. Major est certa: nam peccatum est, quicquid sit aut omittitur cum imprudenti tantum persuasione, quod licitè fiat aut omittatur, juxta illud Apostoli: *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* *Prob. min.* Qui non adhibet debitam diligentiam, ut sibi verè, & non falsò persuadeat partem minus tutam sibi licitam esse, non potest illam eligere cum prudenti persuasione, quod eligat illam licitè; ut patet ex terminis. Sed qui in dubio speculativo vincibili eligit partem minus tutam, illam eligit, non deposito dubio, quod potest & tenetur deponere; ut patet ex terminis. Sed qui eligit partem minus tutam, non deposito dubio, quod potest & tenetur deponere, non adhibet debitam diligentiam, ut sibi verè & non falsò persuadeat sibi licitam esse partem illam; ut per se manifestum est.

Declaratur hæc doctrina aliquot exemplis. Titius dubitat, utrum hodierna dies sit festiva, an non, & ita dubitat, ut possit dubium suum deponere, adhibita morali diligentia. Si cum hoc dubio non audiat sacrum, peccat, etiam si hodierna dies non sit festiva; quia, non adhibendo moralem diligentiam ad deponendum dubium suum, non eam, quam debet, diligentiam adhibet, ut verè & non falsò sibi persuadeat, se non teneri ad audiendum sacrum hodie; & ita aut nullam, aut nonnisi imprudentem habere potest persuasionem, sibi hodie licitam esse omissionem sacri. Item Titius dubitat, utrum aliqua lege prohibitum sit, an non, pingere in die festo, & sic dubitat, ut moralem diligentiam adhibendo, possit dubium suum deponere. Si cum hoc dubio pingat die festo, peccat, etiam dato quod hoc nulla lege prohibitum sit; quia non adhibuit moralem diligentiam ad deponendum dubium, & sic non eam, quam debuit, diligentiam adhibuit, ut sibi verè & non falsò persuaderet, se nulla lege teneri ad non pingendum die festo: unde ad summum non potest nisi imprudentem persuasionem habere, actionem pingendi sibi licitam esse hoc die festo.

RESPONSIO III.

Tutior pars eligenda est etiam in dubio speculativo, quod vinci non potest, ita ut semper peccet,

qui partem minus tutam eligit in dubio speculativo quantumvis supponatur esse invincibile.

Prob. 1. ratione. Peccat, qui partem minus tutam eligit in dubio practico, ut constat ex *Resp. 1.* Sed qui partem minus tutam eligit in dubio speculativo etiam invincibili, eligit illam in dubio practico. Ergo peccat. *Prob. min.* Dubium speculativum etiam invincibile non potest esse sine dubio practico sibi correspondente. Ergo qui eligit, &c. *Prob. ant.* Nam v. gr. qui invincibiliter dubitat, utrum aliqua lege prohibitum sit, an non, pingere die festo, non potest non dubitare, utrum actio pingendi hoc die festo sibi illicita sit, an non. Item qui dubitat invincibiliter, utrum hodierna dies sit festiva, an non, non potest non dubitare, utrum hodierna sacri ommissio sit prohibita, an non; & ita non potest non dubitare, utrum hodierna ommissio sacri sibi illicita sit, an non. Ergo dubium practicum separari non potest à dubio speculativo etiam invincibili. Ex hoc autem

Adhuc argumentor sic. Peccat eligendo partem minus tutam, qui eligit illam sine persuasione, quod illam licitè eligat. Sed operans eligendo partem minus tutam in dubio speculativo invincibili, eligit illam sine persuasione, quod illam licitè eligat: nam eligit illam in dubio practico, quocum esse non potest persuasio, quod licita sit electio partis minus tutæ: non enim potest operans simul certus esse de bonitate operationis hic & nunc exercendæ, & dubius de illa, Ergo, &c. Non ergo aliud discrimen interest inter dubium speculativum vincibile & invincibile, quam quod, quando dubium speculativum vincibile est electio partis minus tutæ, possit fieri licita, quia tunc dubium deponi potest: quando verò est invincibile, electio partis minus tutæ licita fieri non possit, quia tunc dubium deponi non potest. Igitur electio partis minus tutæ, facta in dubio speculativo, semper peccaminosa est, sive dubium sit vincibile, sive non sit.

Prob. 2. Autoritate summorum Pontificum. Nam 1. Eugenius Papa cap. Juvenis, extra de sponsalibus, juvenem, qui puellam nondum septennem desponsarat, & forsan tentat complere, quod non poterat, separari à puella illius consobrina, quam postea duxerat uxorem, mandat, non solum propter honestatem Ecclesiæ, sed etiam quia in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.

2. Clemens III. cap. Ad audientiam, extra de homicidio voluntario, Presbytero, qui quandam de familia sua correctionis gratia percusserat, & in dorso aliquantulum vulneraverat, cum vulneratus aliquantulo post mortuus esset, postquam tamen à vulnere convalescerat, & utrum occasione vulneris decessisset, dubium haberetur, prohibet ne in sacris ordinibus ministraret; Cum in dubiis semitam debemus eligere tutiorem.

3. Innocentius III. c. Significasti, eod. tit. sic loquitur, in casu furis, qui à pluribus, in quibus erat sacerdos quidam, percussus interierat: Si discerni non possit, ex cujus ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi sacerdos; etsi forte homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet: cum in hoc casu cessare sit tutius, quam celebrare.

4. Honorius III. cap. Peritio, eod. tit. Presbytero cuidam, qui pugna cum Saracenis inita interfuerat, in qua pugna ipse aliquos percusserat, & multi ex utraque parte interfecti fuerant, ipsum consulenti sic responder: Cum pro eo quod aliquos percussisti, irregularitatem metuas incurrisse; mandamus, quatenus si de interfectione cuiusquam in illo conflictu tua conscientia te remordet, à ministerio altaris abstineas reverenter, cum sit consultius, seu, ut ait glossa, tutius, in huiusmodi dubio abstinere, quam temerè celebrare.

5. Innocentius III. cap. Illud, extra de Clerico excommunicato, de Episcopo, qui in excommunicatione celebrat, quanquam ei nonnisi per famam de sententia contra eum prolata constiterat, sic responder: Licet in hoc non videatur omnino culpabilis existisse; quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi

est de lata in eum sententia dubitaret; debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta ecclesiastica pertrahere. Ergo ex summis Pontificibus, tutior pars semper eligenda est in dubiis etiam speculativis, sive vincibilia sint, sive etiam invincibilia.

Dices 1. Summi Pontifices in laudatis capitulis sententiam hanc: *In dubiis melior pars est eligenda*, proferunt tantum ut regulam merè consiliativam. R. Hoc esse evidenter falsum, ut patet præsertim ex cap. Juvenis, ubi Eugenius dicit: *In iis, quæ dubia sunt, quod certius est, tenere debemus.* Et ex c. Ad audientiam, ubi Clemens III. ait: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem.* Præterea, si hæc regula: *In dubiis tutior pars est eligenda*, à summis Pontificibus adhiberetur tantum ut regula consiliativa, quare propter illam tam graves pœnas infligerent, juvenem à secunda uxore, consobrina alterius, quæcum contrahere tentarat prius, separando, quia certum non erat, quod cum priore contraxisset invalidè? item Presbyteros ab officio sacerdotali removendo, quia certum non erat eos in irregularitatem non incidisse?

Dices 2. Saltem sententia illa: *In dubiis tutior pars est eligenda*, non continet regulam præceptivam, nisi pro casibus particularibus, expressis in capitulis juris, in quibus traditur. Resp. Hoc etiam esse falsum manifestè: nam ut vel sola capitulorum laudatorum probat autopsia, summi Pontifices sententiam illam: *In dubiis tutior pars est eligenda*, adhibent, non ut pro aliquibus casibus particularibus novam aliquam legem statuant, sed solum ut vel ostendant in quo quis deliquerit, vel suæ decisionis rationem reddant, pro quo asserunt morale principium, quod ex natura rei obligat pro quocumque casu, & quod merito supponunt ut lumine naturali notum, & ab omnibus pro certò & indubitato habendum.

Dices 3. Juxta mentem summorum Pontificum, hæc regula: *In dubiis tutior pars est eligenda*, intelligenda est de dubio præctico, non de speculativo. R. Hoc esse manifestè contra mentem summorum Pontificum; quia in capitulis laudatis manifestè loquuntur de dubio aliquo speculativo: speculativum enim dubium est, utrum quis cum puella nondum septenni validè contraxerit, an non: utrum vulnus inflictum à Presbytero, occasio fuerit mortis percussu, an non: utrum Presbyter aliquem ex hostibus interfectis occiderit, an non: utrum contra Episcopum excommunicationis sententia prolata fuerit, an non.

Dices 4. Cum summi Pontifices dicunt, in dubiis partem tutiorem eligendam esse, loquuntur de dubio facti, non de dubio juris. Resp. Si loquuntur de dubio facti, & ita docent in dubio facti partem tutiorem eligendam esse, id à fortiori intelligi etiam debet de dubio juris: nam tutior pars non est eligenda in dubio facti, nisi quia dubium facti conjunctum est cum dubio juris, in quo aut nulla omnino, aut ad summum non nisi imprudens haberi potest persuasio, quod electio partis minus tutæ sit licita. Sic v. gr. in secundo casu, quia dubium erat utrum vulnus à Presbytero inflictum, fuisset occasio mortis percussu, an non; dubium erat utrum Presbyter ille irregularitatem incurrisset, an non: quia dubium erat utrum Presbyter ille irregularitatem incurrisset, an non, dubium erat utrum ei divinarum officiorum celebratio prohibita esset lege ecclesiastica, an non: quia denique, quod est dubium juris, dubium erat utrum ei prohibita esset lege ecclesiastica, an non, divinarum officiorum celebratio, summus Pontifex Clemens III. illi hac celebratione interdixit, quia in dubiis tutior pars est eligenda, ne scilicet lex aliqua, sive divina, sive humana, temerè violetur.

Dices 5. Summi Pontifices loquuntur de dubio speculativo vincibili, non de invincibili. Resp. summos Pontifices tam loqui de dubio speculativo invincibili, quam de vincibili, seu loqui de omni omnino dubio speculativo, abstrahendo ab hoc quod sit vincibile vel invincibile, ut probatur ex cap. Ad audientiam,

Simonnet Theol. Tom. I.

quod clauditur his verbis: *Si verò ille (percussus) ex alia infirmitate obierit, poterit, Presbyter, sicut erat solitus, divina officia ministrare.* Hoc est: Si probari potuerit, percussum obisse, non ex vulnere quod inflixerat Presbyter, sed ex alia infirmitate, sublato hac ratione dubio, poterit Sacerdos, sicut antea solitus erat, divina officia ministrare. Quod si (quod manifestè suppleri debet) probari non potuerit percussum ex alia infirmitate mortem obisse, nec vulnus à Presbytero inflictum morti occasionem dedisse, manente dubio, Presbyter in sacris ordinibus ministrare non poterit, & ei, ne ministret, volumus injungi; quia in dubiis quibuscumque, etiam si, morali adhibita diligentia, vinci non possint, semitam tutiorem eligere debemus.

Optima autem & rectissima est hæc decisio: nam quandiu dubium est, utrum vulnus inflictum à Presbytero, mortis percussu occasio fuerit, an non, sive hoc dubium vinci possit, adhibita morali diligentia, sive non possit, tandiu dubium est, utrum Presbyter irregularitatem incurrit, an non. Quandiu autem dubium est, utrum Presbyter incurrit irregularitatem, an non, sive hoc dubium sit vincibile, sive sit invincibile, tandiu dubium est, utrum jure ecclesiastico sit inhabilis ad ministrandum in sacris ordinibus, an non. Denique quandiu dubium est, utrum Presbyter jure ecclesiastico inhabilis sit ad ministrandum in sacris ordinibus, an non, sive hoc dubium tolli possit, sive non possit, tandiu morale periculum est, ne constitutio ecclesiastica violetur à Presbytero ministrante in sacris ordinibus. Hinc in casu proposito tenetur Presbyter non ministrare in sacris ordinibus, & Pontifex ei prohibere, ne ministret; quia tenetur inferior quisque, quantum in se est, vitare morale periculum violandi legem, & superior, quantum in se est, procurare ne inferior tale periculum incurrat; seu, quod idem est, quia tenetur inferior quisque, quantum in se est moraliter, nunquam violare legem, & superior, quantum in se est moraliter, procurare, ne inferior legem unquam violat; quapropter & inferior in agendo, & superior in præcipiendo vel prohibendo, debent semper tutiorem partem eligere in dubiis quibuscumque, etiam si vinci non possint, adhibita morali diligentia.

Dices denique 6. Summi Pontifices intelligendi sunt de dubio negativo, non de positivo. Resp. Hoc esse falsum. Nam in secundo casu agitur de dubio positivo: in hoc enim casu erant rationes dubitandi ex utraque parte; ex una quidem, quod percussus non diu post acceptum vulnus vixerat; ex altera verò, quod percussus, antequam obiret, ex vulnere convalescerat. Item agitur de dubio positivo in casu ultimo: erant enim etiam rationes dubitandi ex utraque parte; ex una quidem, quod excommunicatus Episcopus ab alio Episcopo, à quo ex mandato summi Pontificis excommunicatus fuerat, neque ante excommunicationem monitorias, neque post excommunicationem litteras aliquas acceperat; ex altera verò, quod fama percubuerat, contra illum excommunicationis sententiam prolatam fuisse.

Præterea, non est potior ratio pro dubio negativo, quam pro positivo. Nam 1. sicut in dubio negativo, ita & in positivo eligens partem minus tutam, quantum in se est, exponit se morali periculo transgrediendi legem. 2. In dubio positivo intellectus tam necessariò hæret suspensus, quam in negativo: unde qui eligit partem minus tutam in dubio speculativo facti, vel juris, sive sit dubium negativum, sive etiam positivum, eligit cum dubio præctico, quod electio illa sibi sit licita, proindeque peccat, qui partem minus tutam eligit in dubio speculativo facti vel juris, quantumvis dubium illud sit positivum.

At inquit. Cum dubium positivum est, potest intellectus determinare ex imperio voluntatis alterutram partem, proindeque minus tutam judicare veram esse; & ita cum dubium positivum est, potest haberi persuasio, quod electio partis minus tutæ licita sit.

Bb 2

R. 1.

R. t. neg. Nam cum in dubio positivo intellectus hinc inde aequaliter aut ferè aequaliter trabatur, nec una pars magis appareat vera aut falsa, quam altera, non potest intellectus, etiam ex imperio voluntatis, uni parti ut vera adherere, potius quam alteri. *Resp. 2.* Est, quod in dubio positivo intellectus possit ex imperio voluntatis uni potius parti tanquam verè adherere, quam alteri; at saltem non potest sine oppositi gravi formidine, quæ non potest nisi imprudenter contemni. Talis autem adhesio excusare non potest eum, qui partem minus tutam eligit, relicta tutiore; & qui cum tali adhesionem partem minus tutam eligit, relicta tutiore, lubens ac volens incurrit morale periculum transgrediendi legem aliquam. Denique cum in dubio positivo neutra pars appareat magis ad verum accedere, quam altera, neutra magis appareat vera, quam falsa; non est, cur operans sibi persuadeat partem minus tutam, tutiore, velut falsam, rejectam, veram esse; & consequenter ad summum habere tantum potest imprudentem persuasionem, quod pars minus tuta sit vera, proindeque non potest illam eligere, relicta tutiore, nisi cum imprudenti persuasionem, quod hæc electio sibi licita sit.

DISPUTATIO VII.

De Conscientia probabili.

ARTICULUS I.

Utrum intellectus possit assentiri opinioni verisimili, quando opposita opinio apparet ei verisimilior.

RESPONSIO.

In intellectus non potest saltem prudenter assentiri opinioni verisimili, quando, omnibus maturè ponderatis, opinio opposita apparet ei verisimilior.

Prob. Nam si intellectus iudicaret veram esse opinionem minus verisimilem, & falsam esse opinionem oppositam verisimiliorem, minorem verisimilitudinem majori præferret in iudicando. Atqui intellectus hoc non potest saltem prudenter. Ergo, &c. Major patet. *Prob. min.* Ut intellectus prudenter se gerat in iudicando, debet in iudicando, quantum in se est, vitare malum suum. Atqui hoc non faceret, minorem verisimilitudinem majori præferens in iudicando. Ergo, &c. Major patet. *Prob. min.* Nam malum intellectus est error. Atqui intellectus in iudicando præferens minorem verisimilitudinem majori, non vitaret, quantum in se est, errorem in iudicando; tunc enim tantum intellectus censetur in estimatione prudenti vitare, quantum in se est, errorem in iudicando, quando in evidentibus amplectitur id quod verum est, & in obiculis id quod, omnibus maturè ponderatis, apparet ei verisimilior. Ergo, &c.

Obj. Opinio minus verisimilis, quamvis minus verisimilis, sapè nititur gravi fundamento. Ergo saltem sæpè potest intellectus prudenter assentiri opinioni minus verisimili, quantumvis opposita opinio, omnibus debite pensatis, appareat ei nixa graviori fundamento. *R. neg. conseq.* Nam ad prudens iudicium non sufficit fundamentum etiam grave, quando pro parte opposita, post diligentem veritatis inquisitionem, apparet fundamentum gravius, sive hoc fundamentum sit gravius absolute, sive sit gravius relate tantum ad cognoscentem: tunc enim ut intellectus censetur, quantum in se est, malum suum vitare, & consequenter in iudicando procedere sapienter, debet aut suspendere iudicium suum, neutram contradictionis partem veram iudicando, vel certe veram iudicare partem illam, pro qua gravius fundamentum apparet.

Dices. Fundamentum quodlibet assentiendi, hoc ipso quod grave est, dignum est assensu: alioqui simul esset grave, & non esset. Ergo intellectus as-

sentiens illi, prudenter se gerit in iudicando. *Resp. dist. ant.* Fundamentum quodlibet, &c. dignum est assensu, quandiu non apparet gravius, aut æquè grave, pro parte opposita, *Conc. ant.* Dignum est assensu, etiam cum apparet gravius pro parte opposita, *Neg. ant.* Tunc enim gravitas & dignitas ejus vincitur per gravitatem & dignitatem alterius. Porro fundamentum grave non sic dicitur, quia meretur assensum pro omni omnino casu; sed quia pro eo omni casu meretur, pro quo vis ejus non superatur, aut saltem non eliditur per aliud fundamentum in oppositum.

Dices. Fundamentum grave, hoc ipso quod grave est, facit magnam spem assequendæ veritatis. Ergo hoc ipso quod grave est, meretur assensum. *R. dist. conseq.* Ergo hoc ipso quod grave est, meretur assensum, si non concurrat cum alio graviore, & consequenter faciente majorem spem veritatis assequendæ, *Conced. conseq.* Si concurrat, *N. conf.* Tunc enim solum motivum, quod facit majorem spem assequendæ veritatis, meretur assensum: meretur enim, ut propter illud alteri dissentiamus, & velut falsum repudiemus; non vicissim. Præterea, intellectus in hoc concursu assentiens motivo facienti minorem spem veritatis assequendæ, & dissentiens facienti majorem, non censetur in estimatione prudenti facere quod in se est, ad vitandum malum suum, & procurandum suum bonum, proindeque in assentiendo & dissentiendo non procederetur prudenter. Motivum autem, cui non potes nisi imprudenter assentiri, non meretur assensum; & contra meretur, cui non nisi imprudenter dissentire potes.

ARTICULUS II.

Utrum intellectus possit assentiri opinioni verisimili, quando opinio opposita apparet æquè verisimilis.

RESPONSIO.

In intellectus non potest saltem prudenter assentiri opinioni verisimili, quando opposita opinio, omnibus maturè pensatis, apparet æquè verisimilis.

Prob. Non potest intellectus saltem prudenter iudicare veram esse unam partem contradictionis, & alteram esse falsam, nisi habeat sufficiens fundamentum ad attribuendam veritatem uni parti, & falsitatem alteri. Atqui intellectus in præsentii hypothese non habet tale fundamentum, cum apparentia veri, sicut & falsi, sit æqualis in utraque parte contradictionis. Ergo, &c.

Prob. iterum. Non potest intellectus saltem prudenter iudicare aliquam propositionem veram esse & non falsam, quæ non magis appareat vera quam falsa, & tam apparet falsa quam vera; sed tunc, ut prudenter se gerat, debet suspendere assensum, sicut & dissensum circa propositionem illam; non enim habet fundamentum potius assentiendi, quam dissentendi, aut potius dissentendi, quam assentiendi. Atqui in præsentii hypothese neutra pars contradictionis magis apparet vera, quam falsa, & utraque tam apparet falsa, quam vera. Ergo in præsentii hypothese intellectus neutram contradictionis partem potest saltem prudenter iudicare veram esse, & non falsam: sed ut prudenter se gerat, debet suspendere assensum, sicut & dissensum circa utramque.

Obj. 1. Quando duæ opiniones oppositæ, omnibus maturè consideratis, proponuntur intellectui ut æquè verisimiles, ita ut utraque magnam præ se ferat verisimilitudinem, & sic utraque magnam faciat spem assequendæ veritatis, adest pro utraque motivum sufficiens ad prudentem assensum. Ergo, &c. *N. ant. Prob.* Adest pro utraque motivum grave. Sed motivum grave sufficit ad prudentem assensum, præsertim si non concurrat cum alio graviore ad oppositum. Ergo, &c. *R.* Motivum grave non sufficit ad prudentem assensum, etiam si concurrat tantum cum alio